

Lagrådsremiss

Ökad ordning och säkerhet i frivården

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 5 november 2020

Morgan Johansson

Mikaela Bexar
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Vid frivårdskontoren bedrivs kriminalvård ute i samhället. En hög nivå av ordning och säkerhet på frivårdskontor är viktig för att besökare ska vara säkra och trygga och för att säkerställa en bra arbetsmiljö för dem som arbetar där.

Regeringen föreslår en ny lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor. Säkerhetskontroll ska få genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Syftet med en säkerhetskontroll är att upptäcka vapen och andra farliga föremål.

Kontrollen ska i första hand utföras av Kriminalvårdens egen personal men den ska även kunna utföras av polismän och ordningsvakter. Den ska få bestå av kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål, i första hand med en metalldetektor eller en annan liknande anordning. Lagen reglerar också bl.a. vad som händer när farliga föremål upptäcks.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 mars 2021.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter	7
3	Ärendet och dess beredning	8
4	Ökade möjligheter till säkerhetskontroll i frivården	8
4.1	Det nuvarande säkerhetsarbetet	8
4.2	Säkerhetskontroll i domstol	11
4.3	Det behöver finnas möjlighet till säkerhetskontroll i frivården	12
4.4	En ny lag om säkerhetskontroll i frivård	14
4.5	Förutsättningar för säkerhetskontroll i frivården	15
4.6	Beslut om säkerhetskontroll	17
4.7	Vem som omfattas av säkerhetskontrollen	20
4.8	Vem som utför kontrollen	24
4.9	Hur kontrollen går till	25
4.10	Personer som vägrar att genomgå kontroll	27
4.11	Hantering och förvaring av föremål	28
4.12	Överklagande	30
4.13	Förordnande av ordningsvakter	30
5	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	31
6	Ekonomiska konsekvenser	31
7	Författningskommentar	32
7.1	Förslaget till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor	32
7.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter	41
Bilaga 1	Sammanfattning av utkast till lagrådsremiss Ökad ordning och säkerhet i frivården	42
Bilaga 2	Lagförslaget i utkast till lagrådsremiss	43
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	47

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor,
2. lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor

Härigenom föreskrivs följande.

Förutsättningar för säkerhetskontroll

1 § Säkerhetskontroll får genomföras på frivårdskontor om det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Beslut om säkerhetskontroll

2 § En säkerhetskontroll beslutas av den person som Kriminalvården har utsett eller någon som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Den person som Kriminalvården utser ska vara chef med ansvar för frivårdskontoret.

Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. I beslutet ska det anges vilka lokaler kontrollen ska omfatta.

Vem som omfattas av säkerhetskontrollen

3 § En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats till ett möte i de lokaler som kontrollen omfattar och övriga besökare till lokalerna.

Kontrollen omfattar inte

1. Kriminalvårdens anställda,
2. personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret eller övervakare och andra med uppdrag som utförs där,
3. polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret, eller
4. personer som är omhändertagna.

4 § Om det finns särskilda skäl, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontrollen

1. undanta andra personer än de som är undantagna enligt 3 § andra stycket från kontrollen, eller
2. besluta att personer som annars skulle vara undantagna enligt 3 § andra stycket ska omfattas av kontrollen.

Identitetskontroll

5 § En identitetskontroll får bara göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

Vem som utför kontrollen

6 § En säkerhetskontroll får utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften.

En säkerhetskontroll får också utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. Säkerhetskontrollen ska i sådana fall utföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Hur kontrollen går till

7 § En säkerhetskontroll ska inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 §.

För detta ändamål får kroppsvisitation utföras. Väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som kontrollen omfattar får undersökas.

8 § Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt.

Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt i vittnes närvaro.

Om kroppsvisitation eller undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras på annat sätt än med en metalldetektor eller en annan liknande anordning, ska den uppgiften utföras av en polisman eller en anställd inom Kriminalvården eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter. Sådan kroppsvisitation får bara utföras eller bevittnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig.

Vägran att genomgå kontroll

9 § Den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska undantas från kontrollen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå kontrollen.

Hantering när föremål hittas

10 § Om det vid en säkerhetskontroll påträffas något sådant föremål som avses i 7 § första stycket och det inte tas i beslag enligt bestämmelserna i

rättegångsbalken, ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler. Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas, får föremålet omhändertas.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning enligt första stycket, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska få tillträde utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att föremålet trots hans eller hennes vägran ska omhändertas för förvaring.

Förvaring av föremål

11 § Ett föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska förvaras säkert. På begäran ska ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits utfärdas. Föremålet ska på begäran lämnas tillbaka till den som hade det med sig när han eller hon lämnar de lokaler som kontrollen omfattar.

Förbud att överklaga

12 § Beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1980:578) om ordningsvakter dels att 3 § ska ha följande lydelse, dels att det ska införas en ny paragraf, 2 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 c §

Ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen (2021:000) om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

3 §¹

Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 b §§.

Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 c §§.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

¹ Senaste lydelse 2010:295.

3 Ärendet och dess beredning

Kriminalvården gav 2005 in en begäran till regeringen om att i lag ge möjlighet för Kriminalvården att generellt införa kontroller såsom kroppsvisitation av frivårdsklienter som besöker frivårdskontor. Myndigheten fick i december 2012 i uppdrag av regeringen att senast i maj 2013 kartlägga och beskriva de problem avseende säkerheten som kan finnas vid Kriminalvårdens frivårdskontor och utifrån kartläggningen analysera om det finns behov av att vidta särskilda åtgärder. Om Kriminalvården fann att så var fallet skulle de förslag som det fanns anledning till lämnas tillsammans med en konsekvensanalys av förslagen. I maj 2013 återrapporterade Kriminalvården uppdraget och i juni 2017 gav Kriminalvården in en kompletterande skrivelse om säkerhetskontroll vid frivårdskontor där det bl.a. framgår att myndigheten gör bedömningen att regeringen snarast bör gå vidare med Kriminalvårdens förslag om säkerhetskontroll i form av inpasseringskontroll med kroppsvisitation vid frivårdskontor och ta fram ett lagförslag (Ju2013/04149).

Mot bakgrund av Kriminalvårdens begäran togs ett utkast till lagrådsremiss fram inom Justitiedepartementet (Ju2020/02541). En sammanfattning av utkastet till lagrådsremiss finns i *bilaga 1* och utkastets lagförslag finns i *bilaga 2*. Utkastet till lagrådsremiss har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2020/02541).

4 Ökade möjligheter till säkerhetskontroll i frivården

4.1 Det nuvarande säkerhetsarbetet

Frivård är kriminalvård ute i samhället ...

Frivård är en del av Kriminalvårdens verksamhet. Det finns i dag 13 verksamhetsområden för frivård. Ett verksamhetsområde leds av en kriminalvårdschef, vilket är ett samlingsnamn för cheferna för de lokala verksamhetsområdena, dvs. anstaltscheferna, anstalts- och häktescheferna, häktescheferna och frivårdscheferna. När ett verksamhetsområde enbart omfattar frivård benämns den för området ansvariga kriminalvårdschefen frivårdschef. I varje verksamhetsområde finns ett eller flera verksamhetsställen, frivårdskontor. Det finns totalt 33 frivårdskontor och på varje kontor finns det en eller flera kriminalvårdsinspektörer som leder det dagliga arbetet. Ordet frivårdskontor kan också användas om de lokaler ett frivårdskontor i organisatorisk bemärkelse använder.

Vid frivårdskontoren verkställs domar på skyddstillsyn med eller utan föreskrift om samhällstjänst respektive kontraktsvård, domar på fängelse som verkställs genom intensivövervakning med elektronisk kontroll samt villkorliga domar med föreskrift om samhällstjänst. Frivårdskontoren ansvarar också för övervakning efter villkorlig frigivning och gör personutredningar i brottmål. De står vidare för administrativt stöd åt övervak-

ningsnämnderna. Den 1 januari 2021 får Kriminalvården ansvar för verkställigheten av ungdomsövervakning, som är en ny påföljd för unga lagöverträdare (prop. 2019/20:118). Även verkställighet av ungdomsövervakning kommer att utföras av frivården.

Kriminalvården arbetar sedan 2017 med s.k. dynamisk säkerhet som en grund för sitt säkerhetsarbete. Det begreppet står för en helhetssyn på säkerhet och omfattar bl.a. fysisk och teknisk säkerhet, förhållningssätt och bemötande, tillgänglighet och utbildning samt regelverk, instruktioner och rutiner. De olika delarna i det dynamiska säkerhetskonceptet ska vägas samman och anpassas på ett dynamiskt sätt efter säkerhetsnivån och de behov som för tillfället finns på varje frivårdskontor.

De senaste åren har säkerhetsarbetet i frivården förbättrats i flera avseenden. När det gäller den fysiska och tekniska säkerheten har en särskild normering tagits fram för frivårdskontor. Normeringen ska på sikt användas vid all nybyggnation och tillbyggnad och handlar t.ex. om vilken typ av säkerhetsteknik som ska finnas på frivårdskontor.

För att ytterligare effektivisera säkerhetsarbetet har en särskild frivårdsanpassad säkerhetsutbildning tagits fram. En ny säkerhetsorganisation har också beslutats som innebär likriktning av roller och benämningar och ska ge bättre förutsättningar för förebyggande säkerhetsarbete och förmåga att hantera incidenter. Det görs säkerhetsbedömningar av alla klienter inom frivården för att bl.a. identifiera vilka risker som är knutna till varje klient. Säkerhetsbedömningarna används i det förebyggande säkerhetsarbetet.

Utöver den dynamiska säkerheten har Kriminalvården en nollvision inom säkerhetsområdet som uttrycks som att ”inga rymningar, ingen narkotika eller otillåtna preparat, inga kriminella aktiviteter och inget våld, inga hot eller trakasserier, vare sig mot medarbetare, mellan intagna på våra anstalter och häkten eller klienter i frivården accepteras”.

... vilket ställer höga krav på säkerhetsarbetet

De personer som kommer till frivården

Under 2019 påbörjades totalt 10 807 verkställigheter inom frivården. Bland frivårdens klienter förekommer såväl personer som har dömts för mindre allvarlig brottslighet som personer som precis har blivit villkorligt frigivna från anstalter i högsta säkerhetsklass.

Av de klienter som påbörjade verkställighet av en dom på skyddstillsyn 2017–2019 var över 60 procent 20–39 år, varav de flesta i åldrarna 20–24 år. Av de klienter som påbörjade sin verkställighet under 2019 var 43 procent dömda för narkotikabrott eller smuggling som huvudbrott.

Nästan var femte av de klienter som påbörjade verkställighet av villkorlig dom med samhällstjänst 2017–2019 var 20–24 år, vilket gjorde denna åldersgrupp till den största. De vanligaste huvudbrotten mellan 2011 och 2019 var våldsbrott följt av rattfylleri.

Antalet fängelsedömda som påbörjade intensivövervakning med elektronisk kontroll (IÖV) 2017–2019 var ganska jämnt fördelat över ålder, bortsett från att endast ett fåtal klienter var under 20 år. Det var främst klienter dömda till fängelse för rattfylleri som påbörjade IÖV 2011–2019.

Av de klienter som blev villkorligt frigivna 2017–2019 var fler än hälften 20–34 år. En stor del av de fängelsedömda klienterna var dömda

för narkotikabrott, smuggling eller våldsbrott (KOS 2019. Kriminalvård och statistik).

Rapporterade incidenter

Personal i Kriminalvården rapporterar incidenter i ett riskhanterings-system benämnt ISAP. Vid en genomgång av 90–95 procent av alla rapporter avseende incidenter i frivården mellan den 1 januari 2017 och den 1 juni 2019 fanns, enligt uppgift från Kriminalvården, 134 rapporter om verktyg, 42 rapporter om kniv eller vapen, 2 rapporter om pistol, 52 rapporter om skyddsväst och 170 rapporter om berusad eller påverkad person. Det fanns också ett antal rapporter om påträffade kanyler och andra drogrelaterade verktyg samt fynd av vad man kan förmoda är kvarglömd narkotika.

Därtill kommer rapportering av händelser som är bedömda som allvarliga eller mycket allvarliga och som handlar om hot och våld mot personal i frivård och mellan klienter i frivård (Kriminalvårdens årsredovisning 2019 s. 124 och 2018 s. 149).

Tabell 3.1 Rapportering av hot och våld mot personal i frivård

Avser händelser som är bedömda som "allvarliga" eller "mycket allvarliga"

	2016	2017	2018	2019
Hot mot personal	22	10	43	24
Våld mot personal	1	0	4	1

Tabell 3.2 Rapportering av hot och våld mellan klienter i frivård

Avser händelser som är bedömda som "allvarliga" eller "mycket allvarliga"

	2016	2017	2018	2019
Hot mellan klienter	26	9	8	7
Våld mellan klienter	0	1	2	0

Det kan också nämnas att det i november 2018 inträffade en skottlossning utanför ett frivårdskontor vilket fick Arbetsmiljöverket att genomföra inspektioner hos Kriminalvården. Arbetsmiljöverket beslutade den 12 december 2019 att förbjuda Kriminalvården att efter den 15 april 2020 bedriva verksamhet med frivård på arbetsställe område Stockholm Frivård och Fridhemsplan, om det inte är säkerställt att vapen inte kan föras in i lokalerna. Som skäl för förbudet angavs i huvudsak att det har visat sig möjligt att föra in vapen i lokalerna och att det därför finns brister i arbetsmiljön som kan leda till att någon skadas eller blir sjuk.

Kriminalvården överklagade Arbetsmiljöverkets beslut och förvaltningsrätten biföll den 11 mars 2020 överklagandet och upphävde beslutet. Enligt förvaltningsrättens dom framgår av utredningen i målet bl.a. att det vid inspektioner har framkommit att personal på arbetsstället upptäckt

knivar och misstänkt andra vapen och skyddsvästar hos besökande klienter. Det har även framkommit att besökande klienter haft egna livvakter och att obehöriga kommit in i lokalerna. Med anledning av inspektionerna har Kriminalvården upprättat en handlingsplan med riskbedömningar. Kriminalvården har bl.a. bedömt risken för att skjutvapen kan tas med in i lokalerna och att obehöriga kommer in i lokalerna som allvarliga. Kriminalvården har också vidtagit åtgärder i form av bl.a. ett nationellt bokningssystem (Förvaltningsrätten i Stockholms dom, mål nr 29235-19). Arbetsmiljöverket överklagade förvaltningsrättens dom. Den 15 april 2020 beslutade kammarrätten att inte meddela prövningstillstånd (Kammarrätten i Stockholms beslut, mål nr 2140-20). Kammarrättens beslut har fått laga kraft.

4.2 Säkerhetskontroll i domstol

Säkerhetskontroller förekommer i dag i en rad verksamheter och syftar till att ge dessa ett särskilt skydd. Regleringar om säkerhetskontroll finns bl.a. i lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler, lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner och lagen (2018:1974) om säkerhetskontroll vid Samingets offentliga sammanträden. Även Kriminalvården har möjlighet att besluta om säkerhetskontroll i vissa lokaler. Om det är nödvändigt för att säkerheten ska kunna upprätthållas vid ett häkte eller en anstalt får Kriminalvården besluta att alla personer som passerar in ska kroppsvisiteras. Syftet med kontrollen ska vara att söka efter otillåtna föremål (4 kap. 11 § häkteslagen [2010:611] och 8 kap. 11 § fängelselagen [2010:610]).

De personer som kallas till besök på ett frivårds kontor är till viss del samma personer som kommer till de allmänna domstolarna. De överväganden som har gjorts när det gäller säkerhetskontroll i domstol är därför särskilt relevanta i det här sammanhanget.

Möjligheten att genomföra säkerhetskontroll i domstol infördes 1981 genom lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. Säkerhetskontroll i domstol får genomföras om en sådan kontroll behövs för att begränsa risken för att det i en domstols lokaler eller i andra lokaler som används vid domstolsförhandling begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom (1 §). Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller en viss förhandling. Säkerhetskontrollen beslutas av domstolens chef eller någon annan lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Om en säkerhetskontroll ska genomföras med anledning av en viss förhandling, får den även beslutas av rätten. Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten och, om kontrollen ska genomföras med anledning av en viss förhandling i brottmål, med åklagaren. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt (2 §). En säkerhetskontroll genomförs, efter närmare anvisningar av Polismyndigheten, av en ordningsvakt under ledning av en polisman (4 §). I lagen regleras också bl.a. hur en säkerhetskontroll ska genomföras och vad som ska hända med föremål som påträffas.

Antalet domstolar som genomför fast säkerhetskontroll, dvs. daglig säkerhetskontroll som omfattat alla besökare till domstolen, ökade mellan 2018 och 2020 från 25 till 38 domstolar. Enligt uppgift från Domstolsverket har säkerhetskontrollerna i domstol bl.a. lett till ökad upplevd trygghet, minskad risk för ordningsstörning och minimerad risk för att farliga föremål tas in i domstolen. Under 2019 överlämnades 296 beslag till Polismyndigheten och 27 233 föremål förvarades under den tid personen som hade föremålet med sig befann sig i de aktuella lokalerna. Erfarenheter visar att domstolar bedömer att det finns fortsatt behov av säkerhetskontroll när besluten omprövas. Mot bakgrund av samhällsutvecklingen och med hänsyn till Polismyndighetens kartläggning avseende särskilt utsatta områden, utsatta områden och riskområden bedömer Domstolsverket det som sannolikt att antalet fasta säkerhetskontroller kommer att ökas ytterligare (Domstolsverkets årsredovisning 2019 s. 95 och 96).

4.3 Det behöver finnas möjlighet till säkerhetskontroll i frivården

Regeringens bedömning: Det finns behov av att få genomföra säkerhetskontroll i frivården.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker bedömningen eller har ingen invändning mot den. *Kriminalvården* instämmer i att en möjlighet till säkerhetskontroll kommer att fungera som ett värdefullt komplement till de åtgärder som myndigheten i dag kan vidta. Enligt *Övervakningsnämnden i Stockholm (Centrums första)* finns det ett stort behov av ökad ordning och säkerhet i frivården och enligt nämnden gör sig samma säkerhetsrisker och behov gällande för verksamheten i övervakningsnämnderna. *Arbetsgivarverket* framhåller att ökad ordning och säkerhet i frivården ger Kriminalvården större möjligheter att behålla nyckelkompetens och främja ett längre arbetsliv genom hållbara, inkluderande och attraktiva arbetsplatser. *Brottsförebyggande rådet* anser att det är angeläget att följa upp vilka konsekvenser eventuella säkerhetskontroller får för deltagandet i olika möten och behandlingar inom frivården och rekommenderar att Kriminalvården utvärderar effekterna av kontrollen.

Skälen för regeringens bedömning

Det finns behov av säkerhetskontroll i frivården ...

Det ska vara en hög nivå av ordning och säkerhet på frivårdskontor. Det är viktigt för att personer som är kallade till frivården eller annars besöker ett frivårdskontor ska vara säkra och trygga men också för att säkerställa en bra arbetsmiljö för dem som arbetar där.

Som framgår i avsnitt 4.1 tar frivården bl.a. emot besök av personer som är misstänkta eller dömda för grov brottslighet och det förekommer att både personal och andra besökare på frivårdskontor utsätts för hot och våld. Frivårdens personal har också gjort ett antal incidentrapporter som

bl.a. avser knivar och vapen. Därtill kommer att de löst sammansatta strukturerna inom organiserad brottslighet där lojaliteter ständigt skiftar och där våldskapitalet är högt innebär utmaningar för Kriminalvårdens säkerhetsarbete (Kriminalvårdens årsredovisning 2019 s. 62).

Många av säkerhetsriskerna i frivården kan hanteras genom det säkerhetsarbete som beskrivs i avsnitt 4.1. Som exempel kan nämnas att frivårdens bokningssystem används för att undvika att personer från rivaliserande nätverk möts i frivårdens lokaler. Det finns emellertid begränsningar i de åtgärder som är tillgängliga för att minska riskerna. Det är t.ex. inte möjligt för frivården, och särskilt inte för större frivårdskontor som varje dag tar emot besök av ett stort antal klienter, att ha dagsaktuell kunskap om varje person och dennes relationer med andra. En möjlighet att vid behov kontrollera att t.ex. skjutvapen och knivar inte kommer in i lokalerna skulle därför innebära ett värdefullt komplement till de åtgärder som går att vidta i dag.

Regeringen gör mot denna bakgrund bedömningen att det finns behov av att få genomföra säkerhetskontroll i form av inpasseringskontroll med kroppsvisitation i frivården. Det finns en klar risk för att skjutvapen, knivar och andra farliga föremål förs in i frivårdens lokaler och används för brott. Möjligheten till säkerhetskontroll skulle minska den risken och därigenom bidra till ökad säkerhet och trygghet i frivården. Därtill kommer att det för domstolarna, som till viss del besöks av samma personer som frivården, sedan länge finns förutsättningar för att besluta om säkerhetskontroll. Det finns därför starka skäl för att i enlighet med Kriminalvårdens begäran införa en möjlighet att besluta om säkerhetskontroll i frivården.

... och skälen för säkerhetskontroll väger tyngre än de rättighetsinskränkningar som kontrollen innebär

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna, bl.a. de s.k. kroppsliga fri- och rättigheterna (4–8 §§). Enligt 6 § är var och en skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp, liksom kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång. Med kroppsvisitation menas enligt förarbetena undersökning av en persons kläder eller av det som någon har med sig, t.ex. en handväska (prop. 1975/76:209 s. 147). Kroppsvisitation preciseras i 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken som en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Att i ett annat fall undersöka t.ex. en väska innebär husrannsakan.

En möjlighet till säkerhetskontroll i frivården innebär begränsningar av det skyddet. Enligt 20 och 21 §§ får sådana begränsningar göras genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) gäller som lag i Sverige. Av 2 kap. 19 § regeringsformen framgår att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av

Europakonventionen. Artikel 8.1 – om rätt till respekt för privat- och familjeliv, hem och korrespondens – anses kunna ge ett visst skydd mot sådana mindre allvarliga kränkningar av den fysiska integriteten som inte når upp till den nivå som förutsätts i artikel 3 om skydd mot tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling (Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 2015, s. 371). Europakonventionen tillåter inskränkningar genom lag av skyddet enligt artikel 8 om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till bl.a. statens säkerhet, den allmänna säkerheten eller till förebyggande av oordning eller brott.

Regeringsformen och Europakonventionen tillåter alltså att de aktuella fri- och rättigheterna inskränks men förutsätter att en avvägning görs mellan intressen, i det här fallet å ena sidan intresset av säkerhet för anställda, dem som har kallats till frivården och andra besökare och å andra sidan enskildas intresse av att slippa inskränkningarna i fråga. I samband med att möjligheten för domstolarna att besluta om säkerhetskontroll utvidgades konstaterades att säkerhetskontroll av liknande slag som det nu är fråga om är ett relativt litet ingrepp i den enskildes integritet. Sådana kontroller förekommer ofta eller till och med regelmässigt även i andra sammanhang, t.ex. på flygplatser, och de allra flesta är därmed bekanta med dem. Det står också var och en fritt att underkasta sig en kontroll eller att avstå från detta och eventuellt ta de konsekvenser som kan vara förenade med ett sådant val. Den stora betydelse som domstolarnas möjlighet att kunna verka fritt har för det demokratiska samhället bedömdes därför väl uppväga de begränsade inskränkningar som kontrollen innebär (prop. 2000/01:32 s. 41).

På motsvarande sätt är det av stor betydelse att Kriminalvårdens personal, de som har kallats till frivården och övriga besökare kan känna sig trygga på ett frivårdskontor och att frivården kan bedriva sin samhällsviktiga verksamhet under säkra förhållanden. Regeringen bedömer att skälen för att införa möjlighet till säkerhetskontroll i frivård därför väger tyngre än de måttliga rättighetsinskränkningar som sådana kontroller medför. Som framgår i det följande kan en reglering också utformas så att mindre ingripande alternativ alltid ska väljas i första hand och att kontrollen vid varje tillfälle genomförs på det minst ingripande sättet.

4.4 En ny lag om säkerhetskontroll i frivård

Regeringens förslag: Det införs en ny lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har ingen invändning emot det.

Skälen för regeringens förslag: I avsnitt 4.3 gör regeringen bedömningen att det finns risk för att skjutvapen, knivar och andra farliga föremål förs in i frivårdens lokaler och används för brott och att det, för att förhindra detta, finns behov av en möjlighet till säkerhetskontroll i frivården. Regleringen bör införas i en ny lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

Som *Riksdagens ombudsmän* framhåller besöks frivårdskontoren av personer med skiftande bakgrunder, och förhållandena vid ett frivårdskontor kan skilja sig markant från de vid ett annat kontor. Regeringen konstaterar att det inte minst i storstadsregionerna finns frivårdskontor där det kan finnas ett behov av att genomföra säkerhetskontroll mer eller mindre permanent. Samtidigt finns det frivårdskontor där säkerhetskontroll troligtvis inte kommer att behöva genomföras annat än under mer begränsade perioder eller vid enstaka tillfällen. Den nya lagen bör därför utformas på ett sätt som tillgodoser de olika behov som finns inom frivården.

4.5 Förutsättningar för säkerhetskontroll i frivården

Regeringens förslag: Säkerhetskontroll ska få genomföras på frivårdskontor om det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det.

Enligt *Åklagarmyndigheten* är det svårt att finna några egentliga skäl mot ett mer permanent och generellt tillåtande av säkerhetskontroller inom frivården och det hade därför funnits skäl att överväga en mer statisk och enhetlig reglering där samtliga frivårdskontor skulle omfattas. *Örebro universitet* förordar däremot att säkerhetskontroller inom frivård bara bör användas i undantagsfall och då i specifika ärenden och i samråd med den aktuella klientens handläggare. Enligt universitetet är delar av frivårdens verksamhet sådan att frivården till stor del är att betrakta som en social verksamhet. Universitetet menar att frivården därmed är mer jämförbar med t.ex. delar av socialtjänsten – som saknar lagstiftning om säkerhetskontroll – än med domstolarna. Universitetet anser också att det är lämpligt att frivården får en förstärkning av de stödjande och påverkande insatserna för klienterna om möjlighet till säkerhetskontroll införs. *Riksdagens ombudsmän* understryker nödvändigheten av att ett beslut om säkerhetskontroll – oavsett om kontrollen avser en viss tid eller ett visst möte – föregås av en noggrann bedömning av behovet och av en proportionalitetsbedömning.

Skälen för regeringens förslag

Säkerhetskontroll ska få genomföras på frivårdskontor ...

De allra flesta besök som sker inom ramen för frivårdens verksamhet äger rum på ett frivårdskontor och det är i de lokalerna som det kan finnas behov av säkerhetskontroll för att förhindra att det begås allvarliga brott.

Det förekommer ibland att möten mellan klienter och frivårdens personal sker i någon annan myndighets lokal, t.ex. på ett socialtjänstkontor. En anledning till att frivården väljer att kalla en person till ett socialtjänstkontor kan vara att det ska ske en planering där även socialtjänsten ska delta. Det framstår inte som lämpligt att låta frivården besluta att en säker-

hetskontroll ska omfatta en annan myndighets lokaler. Att det finns behov av säkerhetskontroll får i stället vägas in i bedömningen av var det är lämpligt att hålla ett möte. Det kan i sammanhanget också nämnas att det undantagsvis förekommer att frivården kallar en klient till möte på en polisstation till följd av den säkerhetsbedömning som har gjorts. Det alternativet kvarstår naturligtvis, även om möjligheten till säkerhetskontroll bör innebära att behovet minskar.

Kriminalvården står för administrativt stöd till övervakningsnämnderna. Det är också vanligt att övervakningsnämnder håller sina sammanträden på frivårdskontor. I sådana sammanträden deltar utöver nämnden bl.a. anställda i Kriminalvården och frivårdens klienter. Genom att förslaget utformas så att säkerhetskontroll kan beslutas för ett frivårdskontor – vilket i lagen ska förstås som de lokaler ett frivårdskontor använder – kan ett beslut om säkerhetskontroll också komma att gälla för besökare till sådana sammanträden i en övervakningsnämnd som äger rum på det kontoret. Det är en fördel ur ett säkerhetsperspektiv eftersom säkerhetsriskerna vid övervakningsnämndens sammanträden kan antas likna dem som gäller för frivårdens egen verksamhet.

... när en riskbedömning visar att det finns behov av säkerhetskontroll

När det gäller de närmare förutsättningarna för säkerhetskontroll föreslås i utkastet till lagrådsremiss att säkerhetskontroll ska behövas för att begränsa risken för viss brottslighet. Enligt *Åklagarmyndigheten* hade det funnits skäl att överväga en reglering där det inte behöver göras en särskild riskbedömning för varje arbetsställe och tillfälle. Myndigheten anför att de personer som kallas till frivårdens lokaler redan är dömda för brott av mer eller mindre allvarligt slag och att det är svårt att i förväg bedöma vilka individer som utgör en risk för brott och vilka som inte gör det. Åklagarmyndigheten pekar också på att det till skillnad från vid säkerhetskontroll i domstol inte finns sådana särskilda intressen att beakta som följer av att allmänhetens rätt att besöka domstolslokaler med offentliga förhandlingar. Som framgår ovan innebär säkerhetskontroll en inskränkning av enskildas fri- och rättigheter. Mot den bakgrunden bör, som *Riksdagens ombudsmän* framhåller, ett beslut om säkerhetskontroll alltid föregås av en noggrann bedömning av behovet. Regeringen anser därför att ett beslut om säkerhetskontroll bör förutsätta att det finns en risk för brott och ett behov av att genom säkerhetskontroll begränsa den risken. En säkerhetskontroll bör inte heller komma i fråga annat än när risken avser allvarlig brottslighet. I likhet med vad som gäller för domstolarna bör det handla om att begränsa risken för att det begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom (1 § lagen om säkerhetskontroll i domstol).

Örebro universitet anser att säkerhetskontroll bara bör användas i undantagsfall och då i specifika ärenden och i samråd med den aktuella klientens handläggare. Regeringen anser däremot att det är viktigt att en säkerhetskontroll kan genomföras inte bara vid en konkret risksituation utan även när det finns en mer allmän risk för att det ska begås sådana brott som kontrollen syftar till att förebygga. En konkret risk som bör kunna begränsas genom säkerhetskontroll kan t.ex. vara när en person med kopplingar till ett kriminellt nätverk, eller en person som tidigare har tagit med

sig ett farligt föremål, är kallad till ett möte på ett frivårdskontor. En mer allmän hotbild som bör kunna föranleda säkerhetskontroll kan handla om att det har förekommit våld eller hot på frivårdskontoret eller att klienter har tagit med sig farliga föremål dit. En annan risk av sådan mer generell karaktär kan vara kopplad till att personer från rivaliserande nätverk besöker frivårdskontoret med viss frekvens.

Det bör i lagen inte anges något krav på en viss nivå av risk. Att det måste finnas en risk ligger dock i kravet på att en säkerhetskontroll ska behövas för att begränsa risken för viss slags brottslighet. I detta krav ligger också att det måste göras en proportionalitetsbedömning. Med andra ord är det nödvändigt att inför beslutet ta ställning till om en säkerhetskontroll är ett lämpligt och adekvat sätt att hantera risken i fråga och om det finns andra, mindre ingripande åtgärder att ta till.

Regeringen anser sammanfattningsvis att säkerhetskontroll bör få genomföras på frivårdskontor om det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

4.6 Beslut om säkerhetskontroll

Regeringens förslag: En säkerhetskontroll ska beslutas av den person som Kriminalvården har utsett eller någon annan som hon eller han har delegerat beslutanderätten till. Den person som Kriminalvården utser ska vara chef med ansvar för frivårdskontoret.

Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. I beslutet ska det anges vilka lokaler som kontrollen ska omfatta.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer i huvudsak överens med regeringens. I utkastet till lagrådsremiss föreslås att det ska vara ansvarig kriminalvårdschef som i första hand beslutar om säkerhetskontroll.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det, däribland *Arbetsgivarverket* som är positivt till att beslut om säkerhetskontroll ska fattas av ansvarig kriminalvårdschef eller någon annan som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Enligt *Kriminalvården* saknas det anledning att i lagen ange vilken befattningshavare som är behörig att fatta beslut om säkerhetskontroll. Kriminalvården anför att det inte har framkommit några särskilda skäl för att frågå den ordning som normalt gäller för förvaltningsmyndigheter under regeringen, nämligen att det är myndighetens ledning som beslutar om de närmare föreskrifter som behövs angående delegeringen av beslutanderätt inom myndigheten. Beslutanderätten när det gäller säkerhetskontroll bör därför i stället regleras i myndighetens arbetsordning. *Riksdagens ombudsmän* anser att möjligheten att delegera beslutanderätt bör avgränsas till att avse tjänstemän med viss utbildning eller kompetens eftersom det rör sig om en inskränkning av enskildas fri- och rättigheter.

Datainspektionen och Sveriges advokatsamfund lyfter fram att personuppgifter kan komma att behandlas och att det i så fall måste ske i enlighet med gällande dataskyddsbestämmelser.

Skälen för regeringens förslag

Beslut om säkerhetskontroll ska som utgångspunkt fattas av en chef för frivårdskontoret ...

I utkastet till lagårsremiss föreslås att det som huvudregel ska vara den ansvariga kriminalvårdschefen, dvs. chefen för det verksamhetsområde frivårdskontoret tillhör, som beslutar om säkerhetskontroll. Enligt *Kriminalvården* har det dock inte framkommit några särskilda skäl för att frågå den ordning som gäller enligt av 4 § 2 myndighetsförordningen (2007:515), nämligen att delegeringen av beslutanderätt inom myndighetens beslutas av myndighetens ledning.

Regeringen konstaterar inledningsvis att myndighetsförordningen är subsidiär i förhållande till annan reglering och att det avseende säkerhetskontroll i jämförbara sammanhang anges i lag vem som har beslutanderätten (2 § lagen om säkerhetskontroll i domstol, 2 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler, 2 § lagen om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner och 2 § lagen om säkerhetskontroll vid Sametingets offentliga sammanträden). När det gäller domstolarna fattas beslutet av domstolens chef eller någon annan lagfaren domare som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Om en säkerhetskontroll ska genomföras med anledning av en viss förhandling, får den även beslutas av rätten. I riksdagen fattas beslutet av talmannen och i kommunerna, regionerna och Sametinget av ordföranden vid det sammanträde som beslutet gäller. Det har alltså i de fallen ansetts lämpligt att uttryckligen reglera frågan, och beslutanderätten har också främst anförts av personer i ledande ställning. Mot bakgrund av att ett beslut om säkerhetskontroll inskränker grundläggande fri- och rättigheter och kräver noggranna överväganden kring behovet och åtgärdens proportionalitet bör en beslutsfattare utpekas i lag även när det gäller frivården.

Mot den angivna bakgrunden bör beslutsfattaren vara någon med ett ansvar för frivårdskontoret. I dag är det kriminalvårdschefen som har ett övergripande ansvar för säkerheten på kontoret. Han eller hon har också ansvar för budget, verksamhetsplanering och samråd med andra myndigheter, vilket har betydelse när det handlar om att fatta beslut om och genomföra en säkerhetskontroll. Det finns dock anledning att undvika en ordning som innebär att en viss befattning anges i lagtext. I stället för att hänvisa till ansvarig kriminalvårdschef bör lagtexten som beslutsfattare peka ut den person som Kriminalvården beslutar. Det bör också anges att Kriminalvården ska utse en chef med ansvar för frivårdskontoret. En sådan lösning har också den fördelen att den gör det möjligt att utse en högre chef än den chef som är närmast ansvarig för frivårdskontoret.

Det kan dock förekomma att den beslutande chefen av olika skäl är förhindrad att fatta ett beslut om säkerhetskontroll eller att det av organisatoriska skäl är lämpligt att en annan person, t.ex. till en kriminalvårds- eller frivårdsinspektör som finns på plats i den dagliga verksamheten, beslutar om säkerhetskontroll vid ett visst frivårdskontor. En beslutande chef bör därför ges möjlighet att delegera rätten att fatta beslut om säkerhetskontroll

till någon annan. Till skillnad från *Riksdagens ombudsmän* anser regeringen inte att det finns anledning att i lagen reglera denna delegationsmöjlighet närmare. I fråga om bemanning skiljer sig förutsättningarna mellan frivårdskontoren åt och det skulle därför vara svårt att hitta en lösning som fungerar överallt. Det ska också hållas i minne att den beslutande chef som väljer att delegera beslutsrätten gör det på sitt ansvar.

... efter samråd med Polismyndigheten ...

Innan frivården fattar beslut om säkerhetskontroll bör samråd ske med Polismyndigheten. Polismyndigheten har normalt stor kunskap om säkerhetsrisker och hur de kan förebyggas på bästa sätt. Vid samrådet kan bl.a. hotbild, alternativa åtgärder och mer praktiska detaljer kring kontrollen diskuteras.

Det kan dock finnas situationer där det inte behövs något samråd, t.ex. när en pågående säkerhetskontroll ska förlängas och förutsättningarna i stort är oförändrade eller när ett beslut om kontroll ska ändras på ett sätt som inte påverkar Polismyndighetens insats. Kravet bör därför inte gälla om det är uppenbart obehövt med ett samråd. Motsvarande ordning gäller inför beslut om säkerhetskontroll i domstol (2 § lagen om säkerhetskontroll i domstol).

Frivården kan inför ett beslut om säkerhetskontroll ha anledning att ta kontakt även med andra som berörs av ett sådant beslut, t.ex. ordföranden i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret, en lekmanövervakare eller en advokat som ska delta i ett sammanträde som en övervakningsnämnd ska hålla. Det finns dock inte behov av att föra in bestämmelser om sådant samråd i lagen.

... och avse säkerhetskontroll under en viss tid eller för ett visst möte ...

En viktig utgångspunkt är att ett beslut om säkerhetskontroll inte bör gälla för längre tid än vad som är motiverat utifrån behovet av en sådan kontroll. Därför bör det vara möjligt att besluta om säkerhetskontroll dels för en viss tid, dels för ett visst möte.

Behov av säkerhetskontroll för ett visst möte kan t.ex. finnas när det handlar om att hantera en säkerhetsrisk i samband med att en viss person är kallad till frivården eller att ett visst sammanträde ska hållas i en övervakningsnämnd vars möten sker på ett frivårdskontor. När risken däremot inte är knuten till ett visst möte kan det behövas säkerhetskontroll under en längre period. Det kan vara aktuellt framför allt vid stora frivårdskontor där många klienter passerar och risken är stor att knivar och andra farliga föremål tas med in. Det kan också handla om risk för konfrontationer mellan olika rivaliserande nätverk vars medlemmar med viss regelbundenhet besöker ett frivårdskontor.

För att inskränkningen av grundläggande fri- och rättigheter ska vara så begränsad som möjligt finns det anledning att reglera hur länge ett beslut om säkerhetskontroll får gälla. När giltighetstiden för säkerhetskontroll i domstol förlängdes från längst tre till längst sex månader konstaterades att det är mindre sannolikt att den övergripande risken för att någon begår brott i domstolarna ändras på något avgörande sätt från en månad till en annan. Detta hade också blivit tydligt i den praktiska tillämpningen eftersom det var mycket vanligt att ett beslut om säkerhetskontroll direkt

ersattes med ett nytt, och förslaget om en förlängning till sex månader bedömdes vara väl avvägt (prop. 2018/19:81 s. 72 och 73). Detsamma bör enligt regeringen gälla för säkerhetskontroll i frivård och ett beslut bör alltså få gälla i längst sex månader.

Som *Riksdagens ombudsmän* understryker ska ett beslut om säkerhetskontroll alltid föregås av en noggrann bedömning av behovet och av en proportionalitetsbedömning. Vidare ska bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen om allas likhet inför lagen och saklighet och partiskhet beaktas.

... samt ske i enlighet med gällande dataskyddsbestämmelser

Som *Datainspektionen* och *Sveriges advokatsamfund* lyfter fram kan behandling av personuppgifter förekomma i samband med säkerhetskontroll. Det kan t.ex. handla om beslut om säkerhetskontroll för ett visst möte med anledning till att en viss person är kallad till frivården. Personuppgiftsbehandling blir också aktuell vid beslut att vissa personer med avsteg från huvudregeln ska genomgå eller undantas från säkerhetskontroll (se vidare nästa avsnitt). Det kan undantagsvis röra sig om känsliga personuppgifter, t.ex. om ett beslut om säkerhetskontroll fattas mot bakgrund av hotbild som följer av att en person som är kallad till frivården har en viss sjukdomsproblematik. När behandling av personuppgifter förekommer måste den ske i enlighet med gällande dataskyddsbestämmelser, som för Kriminalvården främst är brottsdatalagen (2018:1177) och lagen (2018:1699) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. Den behandling av personuppgifter som kan komma att bli aktuell i samband med beslut om säkerhetskontroll har rättslig grund i den befintliga dataskyddsregleringen, eftersom personuppgiftsbehandlingen kommer att vara nödvändig för att Kriminalvården ska kunna utföra de uppgifter som åligger myndigheten (2 kap. 1 § lagen om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område).

4.7 Vem som omfattas av säkerhetskontrollen

Regeringens förslag: En säkerhetskontroll ska omfatta dem som har kallats till ett möte i de lokaler som kontrollen omfattar och övriga besökare till lokalerna.

Kontrollen ska inte omfatta

1. Kriminalvårdens anställda,
2. personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret eller övervakare och andra med uppdrag som utförs där,
3. polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret, eller
4. personer som är omhändertagna.

Om det finns särskilda skäl, ska den som beslutar om säkerhetskontrollen få

1. undanta andra personer från kontrollen, eller

2. besluta att personer som annars skulle vara undantagna ska omfattas av kontrollen.

En identitetskontroll får bara göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer i sak överens med regeringens. I utkastets förslag hänvisas dock inte uttryckligen till lokalerna som beslutet om kontroll avser.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inga invändningar emot det. *Örebro universitet* anser att det är otydligt vilka som avses med begreppet omhändertagna, att det bör vara ett villkor att den omhändertagna personen har blivit visiterad i närtid före besöket och att förutsättningarna för att inskränka och utvidga den krets som omfattas av en säkerhetskontroll förefaller oklara och behöver preciseras. *Riksdagens ombudsmän* påpekar att graden av kontroll av vad en enskild som är omhändertagen bär på sig eller kan föra med sig kan skilja sig åt beroende på grunden för omhändertagandet och anser att det bör förtydligas vilken eller vilka typer av omhändertaganden som avses. *Riksdagens ombudsmän* anser vidare att det bör förtydligas vilka andra personer med andra uppdrag som omfattas och att förslaget att undanta tolkar och övervakare kan behöva övervägas ytterligare.

Skälen för regeringens förslag

En säkerhetskontroll ska omfatta dem som är kallade till ett möte i de lokaler som kontrollen omfattar och övriga besökare till lokalerna ...

En säkerhetskontroll bör som huvudregel omfatta dem som besöker de lokaler som beslutet avser. För frivårdens del är det i första hand klienter som efter kallelse kommer till ett frivårdskontor. Det bör därför framgå av lagen att personer som är kallade till ett möte i de lokaler som kontrollen omfattar ska omfattas av säkerhetskontrollen.

Det förekommer också att klienter kommer till frivårdskontor utan att de har kallats till ett möte, t.ex. personer som frivården har haft svårt att nå men som har fått kännedom om att frivården söker dem och därför dyker upp utan att vara inbokade. Vidare är det relativt vanligt att klienter tar med sig någon till ett möte på frivården. Det kan t.ex. handla om en förälder eller respektive men det förekommer också att gode män, tidigare övervakare och andra stödpersoner deltar på möten. Därutöver tar frivården emot andra besökare för t.ex. studiebesök. Till lokalerna kommer också personer som har kallats för att delta i sammanträden som en övervakningsnämnd håller på ett frivårdskontor. Även andra besökare än sådana som är kallade till möte bör omfattas av en säkerhetskontroll.

Regeringen föreslår sammanfattningsvis att en säkerhetskontroll bör omfatta dem som har kallats till ett möte i de lokaler som kontrollen omfattar och övriga besökare till de lokalerna.

... med undantag för vissa kategorier av personer ...

Däremot saknas det som regel behov av att låta kontrollen avse anställda i Kriminalvården. De anställda som vistas i lokalerna är i första hand frivårdens anställda men det kan t.ex. också handla om chefen för kriminal-

vårdsregionen som har rätt att närvara vid övervakningsnämndens sammanträden (6 § tredje stycket förordningen [2007:1174] med instruktion för övervakningsnämnderna).

Även personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret och övervakare bör undantas från kontroll. Det samma gäller andra med uppdrag som utförs där, t.ex. tolkar och förtroendemän. *Riksdagens ombudsmän* anser att det är oklart om ett undantag som tar sikte på andra med uppdrag som utförs på frivårdskontoret är tänkt att omfatta även tjänstemän från andra myndigheter som i tjänsten infinder sig på frivårdskontoret, t.ex. en socialsekreterare som bistår en klient vid en kontraktsvårdsutredning. Som förslaget är utformat innebär det att även tjänstemän från andra myndigheter undantas från kontroll om de utför uppdrag på frivårdskontoret, vilket regeringen anser är en lämplig ordning. Till skillnad från *Riksdagens ombudsmän* ser regeringen inte behov av att närmare precisera vilka olika kategorier av uppdragstagare som det kan vara fråga om. Skulle det i ett enskilt fall finnas behov av kontroll ska det, som framgår nedan, vara möjligt att besluta om det.

Vidare bör polismän, ordningsvakter och advokater som i tjänsten befinner sig på frivårdskontoret vara undantagna från kontroll.

Ett undantag bör också gälla för personer som är omhändertagna. Därmed undantas t.ex. den i sammanhanget praktiskt viktiga kategorin personer som omhändertagits i samband med undanröjande av skyddstillsyn (28 kap. 11 § brottsbalken). *Riksdagens ombudsmän* och *Örebro universitet* uppmärksammar att undantaget även skulle omfatta personer som är omhändertagna enligt andra regelverk, t.ex. med stöd av 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, och att graden av kontroll av en omhändertagen kan skilja sig åt beroende på grunden för omhändertagandet. Båda remissinstanserna efterfrågar ett förtydligande av vilka typer av omhändertaganden som avses, och *Örebro universitet* anser dessutom att det bör vara ett villkor att den omhändertagna personen har blivit visiterad i närtid före besöket. Regeringen konstaterar att det typiskt sett måste anses saknas behov av kontroll av personer som är omhändertagna genom en myndighets beslut, oavsett vilket regelverk som gäller för omhändertagandet. Till detta kommer att det alltså ska vara möjligt att besluta om säkerhetskontroll av annars undantagna personer. Den möjligheten kan tillämpas om det finns misstankar om att någon som är omhändertagen skulle kunna föra med sig ett farligt föremål in på frivårdskontoret. Mot den bakgrunden gör regeringen bedömningen att det inte finns behov av ett krav på att visitering har skett i närtid före besöket för att en omhändertagen ska undantas från säkerhetskontroll. Av samma skäl finns det inte heller anledning att avgränsa vilka omhändertagna personer som avses. I de fall en omhändertagen person kommer till frivården ska alltså undantaget från säkerhetskontroll gälla om inte annat beslutas i det enskilda fallet.

Det bör enligt regeringen uttryckligen anges att de nämnda kategorierna av personer är undantagna från en säkerhetskontroll.

... och den krets som omfattas av en säkerhetskontroll ska både kunna inskränkas och utvidgas ...

Det bör dock finnas en viss flexibilitet när det gäller vilka som ska omfattas av en säkerhetskontroll. Skulle det t.ex. finnas anledning att befara att en person som enligt huvudregeln är undantagen från kontroll för med sig vapen eller andra farliga föremål till ett frivårdskontor bör det vara möjligt att besluta att den personen ska omfattas av kontrollen. Det kan också finnas personer som inte är uttryckligen undantagna från säkerhetskontroll men som det saknas behov att kontrollera. Det kan t.ex. röra sig om personer från en annan myndighet som gör ett studiebesök på ett frivårdskontor. Regeringen ser inget behov av att förtydliga den krets som omfattas av en säkerhetskontroll ytterligare, vilket *Örebro universitet* föreslår, utan anser att bedömningen av i vilka fall kretsen för inskränkas eller utvidgas bör överlämnas till den som får besluta om säkerhetskontroll. För att det ska vara möjligt att besluta om en inskränkning eller utökning av den personkrets som omfattas av en säkerhetskontroll bör det dock finnas särskilda skäl.

... men identitetskontroll ska bara få göras för att ta reda på om en person ska undantas från kontroll

För att veta om någon ska genomgå säkerhetskontroll eller inte kan det vara nödvändigt att kontrollera personens identitet. Flera frivårdskontor besöks av ett stort antal människor varje dag och säkerhetskontrollen kan komma att bemannas inte bara av anställda inom Kriminalvården utan även av polismän och ordningsvakter. Den som genomför en säkerhetskontroll kan därför inte förväntas känna igen varje besökare och veta om han eller hon är undantagen från kontroll.

I samband med säkerhetskontroll i domstol får identitetskontroll genomföras endast för att fastställa om en person som uppger sig inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen (5 § lagen om säkerhetskontroll i domstol). Det kan diskuteras om en motsvarande begränsning bör införas för frivårdens del eller om det ska vara tillåtet att mera generellt kontrollera identiteten på dem som vill passera genom säkerhetskontrollen. Något som talar för det senare är att frivårdens verksamhet inte typiskt sett är öppen för allmänheten, vilket innebär att den som saknar ett legitimt ärende till frivårdskontoret inte har en given rätt att uppehålla sig där. I detta avseende skiljer sig förutsättningarna från vad som gäller i domstol, där den grundlagsskyddade informationsfriheten och förhandlingsoffentligheten (2 kap. 1 och 11 §§ regeringsformen) har ansetts innebära en rätt att närvara vid domstolsförhandlingar utan att vara skyldig att underkasta sig identitetskontroll (prop. 2000/01:32 s. 24). Av praktiska skäl framstår det dock som mindre lämpligt att låta själva säkerhetskontrollen omfatta en kontroll av besökarens ärende till frivården, inte minst som kontrollerna ska kunna genomföras av andra än frivårdens egen personal. En ordning där identiteten som utgångspunkt inte kontrolleras i samband med säkerhetskontrollen bidrar också till att upprätthålla den grundlagsskyddade rätten att anonymt ta del av allmänna handlingar, genom att minska risken för att den som besöker frivårdskontoret i detta ärende felaktigt avkrävs legitimation. Enligt regeringen bör det därför inte regelmässigt göras någon identitetskontroll i samband med säkerhets-

kontrollen. För att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av en säkerhetskontroll verkligen är undantagen bör det däremot finnas en möjlighet att genomföra en identitetskontroll.

4.8 Vem som utför kontrollen

Regeringens förslag: En säkerhetskontroll ska få utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften.

En säkerhetskontroll ska också få utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. I sådana fall ska kontrollen utföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Vid säkerhetskontroll i domstol utförs kontrollen av en polisman eller av en ordningsvakt under ledning av en polisman (4 § lagen om säkerhetskontroll i domstol). Säkerhetskontroll i riksdagen utförs av en polisman eller, efter Polismyndighetens förordnande, av vaktpersonal vid riksdagen (5 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler). Både i riksdagen och i domstol genomförs kontrollen efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Att ansvara för säkerhetskontroll i frivården bör enligt regeringen i första hand vara en fråga för Kriminalvården. Personal inom Kriminalvården utför redan i dag inpasseringskontroll på häkte och anstalt. Enligt uppgift från Kriminalvården får en anställd med kriminalvårdsutbildning bemanna en sådan inpasseringskontroll. I kriminalvårdsutbildningen ingår bl.a. avsnitt om juridik och praktisk övning för att kunna genomföra en visitation på ett för medarbetare, klienter och besökare både rättssäkert och säkert sätt. Därutöver gäller att anställda som arbetar med inpasseringskontroll på häkte eller anstalt bör genomgå en lokal introduktion på verksamhetsstället där man går igenom den utrustning som används. Introduktion i hantering av röntgenutrustning utförs av lokala instruktörer. Även inom frivården bör en säkerhetskontroll kunna utföras av en person som är anställd av Kriminalvården och som har lämplig utbildning för detta. Att det är personer med rätt kompetens som bemannar säkerhetskontrollen bör säkerställas genom ett krav på att anställda som ska utföra säkerhetskontroll förordnas för den uppgiften. Vilken utbildning och erfarenhet som ska krävas för ett sådant förordnande bör vara upp till Kriminalvården att avgöra.

En säkerhetskontroll bör även kunna utföras av en polisman, något som framför allt kan behövas när hotbilden är mer konkret. I många fall framstår en polismedverkan dock som onödig. Av det skälet, och då det inte kan förutsättas att Kriminalvården alltid har egen personal tillgänglig för uppgiften, bör vidare ordningsvakter få utföra säkerhetskontroll. En sådan möjlighet finns i domstolarna. Bakgrunden till att den infördes var att lagstiftningen ändrades så att säkerhetskontroller kom att kunna genomföras i fler fall och under längre tid samt även i fall då det saknas en konkret hotbild mot domstolen. Det framstod då som ändamålsenligt att huvudregeln är att ordningsvakter, och inte polismän, ska utföra kon-

trollen. Samtidigt gjordes bedömningen att polis normalt bör vara närvarande vid säkerhetskontrollen om det finns påtaglig risk för allvarlig brottslighet (prop. 2011/12:63 s. 23). Det bör vara Kriminalvården som anlitar ordningsvakter i den mån det blir aktuellt. I likhet med vad som gäller vid säkerhetskontroll i domstol bör den som beslutar om säkerhetskontrollen, dvs. Kriminalvården, stå för de kostnader som inte avser polismäns medverkan (prop. 2000/01:32 s. 56). På samma sätt som t.ex. vid domstolarna bör en ordningsvakt som utför säkerhetskontroll stå under ledning av en polisman. Vidare bör en kontroll som utförs av en polisman eller ordningsvakt ske efter närmare anvisningar av Polismyndigheten, som är verkställande myndighet i det fallet.

Enligt regeringen bör en säkerhetskontroll sammanfattningsvis få utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften, av en polisman eller av en ordningsvakt under ledning av en polisman. När kontrollen utförs av en polisman eller en ordningsvakt bör den genomföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

4.9 Hur kontrollen går till

Regeringens förslag: En säkerhetskontroll ska inriktas på ett upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. För detta ändamål ska kroppsvisitation få utföras. Väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som kontrollen omfattar ska få undersökas.

Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt. Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt i vittnes närvaro.

Om kroppsvisitationen eller undersökningen genomförs på annat sätt än med en metalldetektor eller en annan liknande anordning, ska den uppgiften utföras av en polisman eller en anställd inom Kriminalvården eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter. Sådan kroppsvisitation ska bara få utföras eller bevitnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer i sak överens med regeringens. I utkastets förslag anges dock inte uttryckligen att föremålen ska ha påträffats i de lokaler som kontrollen omfattar.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inga invändningar mot det. *Örebro universitet* anser att det är viktigt att precisera begreppet andra föremål. Även *Seko, Service- och kommunikationsfacket* efterfrågar ett förtydligande. *Riksdagens ombudsmän* föreslår ett tillägg i lagtexten så att det framgår att det är väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som omfattas av säkerhetskontroller som får undersökas.

Skälen för regeringens förslag

En kontroll syftar till att hitta vapen och andra farliga föremål ...

Säkerhetskontroll ska som framgår ovan få genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det på frivårdskontor begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. I likhet med vad som gäller vid säkerhetskontroll i domstol och i riksdagen bör en säkerhetskontroll i frivården därför inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid sådan brottslighet (5 § lagen om säkerhetskontroll i domstol och 4 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler). *Örebro universitet* och *Seko, Service- och kommunikationsfacket* efterfrågar ett förtydligande av vad som avses med andra föremål. Detta utvecklas i författningskommentaren. Regeringen instämmer med universitetet i att skyddsvästar inte är sådana föremål.

... och får innebära kroppsvisitation och undersökning av väskor och föremål

Som framgår i avsnitt 4.3 innebär en säkerhetskontroll en begränsning av skyddet mot kroppsvisitation och husrannsakan enligt 2 kap. 6 § regeringsformen och artikel 8.1 Europakonventionen. En begränsning av grundlagsskyddade fri- och rättigheter får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den (2 kap. 21 § regeringsformen). Bestämmelserna om hur säkerhetskontrollen utförs måste därför utformas på ett sätt som säkerställer att kontrollen inte blir mer ingripande än vad som krävs för att uppnå syftet med den.

Vid en säkerhetskontroll bör kroppsvisitation få utföras och väskor och andra föremål som påträffas få undersökas. Som *Riksdagens ombudsmän* föreslår bör det förtydligas att det bara kan handla om föremål som påträffas i den lokal som kontrollen ska omfatta.

I likhet med vad som gäller för säkerhetskontroll i domstol och i riksdagen bör kroppsvisitation som huvudregel genomföras med metalldetektor eller annan liknande utrustning, såsom röntgenapparat för väskor. En sådan kontroll är enligt regeringen effektiv och innebär ett relativt litet ingrepp för den enskilde.

Undantagsvis bör även en manuell visitation få göras. Det kan behövas när en kroppsvisitation inte kan genomföras med teknisk utrustning eller när sådan utrustning ger utslag och det krävs ytterligare visitering. En manuell visitation får anses innebära ett större ingrepp och det bör därför krävas särskilda skäl för att en kroppsvisitation ska få göras på annat sätt än med metalldetektor eller liknande utrustning. Vidare bör endast en polisman, en anställd inom Kriminalvården eller en sådan ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för uppgiften få utföra manuell visitation. På motsvarande sätt som vid säkerhetskontroll i domstol bör manuell kroppsvisitation bara få utföras eller bevitnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig. Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning bör av hänsyn till den enskildes integritet utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt med vittne närvarande.

4.10 Personer som vägrar att genomgå kontroll

Regeringens förslag: Personer som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska som huvudregel inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

Om någon som är kallad till ett möte på ett frivårdskontor vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska detta omedelbart anmälas till den som beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska undantas från kontrollen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, ska den som beslutar om säkerhetskontroll få besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå kontrollen.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Det bör som huvudregel vara upp till var och en att genomgå en säkerhetskontroll eller att avstå från det. Personer som vägrar att genomgå en kontroll bör dock, i likhet med vad som gäller vid säkerhetskontroll i domstol och riksdagen, få ta konsekvensen av detta genom att kanske inte få tillträde till de lokaler kontrollen omfattar (6 § lagen om säkerhetskontroll i domstol och 6 § lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler).

I domstol får en vägran att underkasta sig säkerhetskontroll med åtföljande frånvaro från en förhandling normalt anses innebära att parten själv valt att inte närvara (Lagrådets yttrande i prop. 2000/01:32 s. 89). Det är naturligt att ha samma synsätt när någon uteblir från ett möte hos frivården eller övervakningsnämnden till följd av att han eller hon har valt att inte genomgå en säkerhetskontroll på frivårdskontoret. Om det rör sig om någon som avtjänar ett straff kan det uteblivna mötet därmed anses innebära att personen inte fullgör sina skyldigheter enligt domen. Vägran att genomgå säkerhetskontroll kan således i förlängningen leda till sådana reaktioner på misskötsamhet som gäller för påföljden i fråga. När det gäller en brottsmisstänkt som uteblir från ett möte för personutredning kan personen komma i ett sämre läge om han eller hon slutligen döms för brottet, eftersom omständigheter som kan tala för en lindrigare påföljd än fängelse då kanske inte kommer fram på samma sätt. På motsvarande sätt kan det komma att bli till någons nackdel att inte vara på plats och yttra sig inför övervakningsnämnden. Att en persons vägran att låta sig kontrolleras kan få denna typ av konsekvenser skiljer sig inte på något principiellt sätt från vad som gäller i domstol, där en utebliven inställelse kan leda till en rad olika följder beroende på vilken typ av mål det handlar om och personens roll i målet.

Enligt regeringen bör en person som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll i första hand uppmanas att lämna lokalerna, vid behov i sällskap av någon som bemannar säkerhetskontrollen. Om det är nödvändigt bör det dock vara möjligt att ingripa med tvång. Den som inte följer en sådan uppmaning bör därför kunna avvisas eller avlägsnas från lokalerna. Motsvarande förutsättningar att använda sig av avvisning och avlägsnande

finns t.ex. vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner (8 § lagen om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner). Av 10 § första stycket 4 och andra stycket samt 29 § första stycket polislagen (1984:387) följer att anställda inom Kriminalvården, polismän och ordningsvakter ytterst kan genomföra tjänsteåtgärden med våld.

När en person som är kallad till frivården eller övervakningsnämnden vägrar att genomgå en säkerhetskontroll bör detta emellertid inte omedelbart leda till att han eller hon vägras tillträde till lokalerna. I linje med vad som gäller i domstol när någon som är kallad till en förhandling inte vill låta sig kontrolleras, bör den som har rätt att besluta om säkerhetskontroll i en sådan situation kunna välja att särskilt undanta personen från kontroll. När någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en kontroll bör detta därför omedelbart anmälas till beslutsfattaren som då får avgöra om den kallade ändå ska få tillträde till lokalen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden bör det krävas att den som beslutar samråder med nämndens ordförande, om det kan ske. I vissa fall är det möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, t.ex. sådan handräckning som Polismyndigheten med stöd av 38 kap. 12 § brottsbalken lämnar övervakningsnämnder och Kriminalvården för den dömdes inställelse i ett ärende enligt brottsbalken. I sådana fall bör den som beslutar om kontrollen ha rätt att besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå säkerhetskontroll.

4.11 Hantering och förvaring av föremål

Regeringens förslag: Om det vid en säkerhetskontroll påträffas ett vapen eller något annat föremål som är ägnat att komma till användning vid brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom, och det föremålet inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring ska som huvudregel inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler. Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas, får föremålet omhändertas.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning att lämna föremålet till förvaring ska det omedelbart anmälas till den som beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska få tillträde utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, ska den som beslutar om säkerhetskontroll få besluta att föremålet trots hans eller hennes vägran ska omhändertas för förvaring.

Föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska förvaras säkert. Ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller

omhändertagits ska utfärdas på begäran. Föremålet ska på begäran lämnas tillbaka till den som hade det med sig när han eller hon lämnar de lokaler som kontrollen omfattar.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Enligt *Riksdagens ombudsmän* vore det lämpligare att föreskriva att ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska lämnas oavsett om den enskilde begär det eller inte. Kriminalvården bör också vara skyldig att dokumentera att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits. *Seko, Service- och kommunikationsfacket* önskar ett förtydligande om hur föremål ska förvaras.

Skälen för regeringens förslag: Vid säkerhetskontroll i domstol gäller att den som har tagit med sig ett farligt föremål som inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken ska uppmanas att lämna ifrån sig föremålet för förvaring (7 § lagen om säkerhetskontroll i domstol). Samma sak bör enligt regeringens gälla för säkerhetskontroll i frivården. Den som inte följer en uppmaning att lämna ifrån sig ett farligt föremål bör också som huvudregel vägras tillträde till den aktuella lokalen, i likhet med vad som gäller för domstolarna. Den som inte följer en sådan uppmaning bör, på samma sätt som den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, kunna avvisas eller avlägsnas (se avsnitt 4.10).

Om en person som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring bör, liksom när en person vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, detta omedelbart anmälas till den som beslutar om säkerhetskontroll som får avgöra om personen ändå ska få tillträde till lokalen utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden bör den som beslutar samråda med nämndens ordförande, om det kan ske. I fall där det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir bör den som beslutar om kontrollen ha rätt att besluta att föremålet trots den kallades vägran ska omhändertas för förvaring. Det bör t.ex. kunna bli aktuellt när en misstänkt inte inställer sig för personutredning (3 § andra stycket lagen [1991:2041] om särskild personutredning i brottmål, m.m.).

Ibland finns det inte någon känd innehavare till ett föremål som påträffas. Det kan t.ex. handla om föremål som hittas i den lokal som säkerhetskontrollen gäller för. Sådana föremål bör få omhändertas.

Föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits bör förvaras säkert så att de t.ex. inte försvinner. Ett föremål bör på begäran återlämnas när den som lämnade det till förvaring eller som det omhändertogs från lämnar lokalen.

Den som lämnar ifrån sig ett föremål för förvaring eller som får ett föremål omhändertaget bör ha rätt att på begäran få ett bevis på det. Enligt *Riksdagens ombudsmän* vore det lämpligare att föreskriva att ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska lämnas oavsett om den enskilde begär det eller inte. Regeringen ser inte anledning att införa en reglering i detta avseende som skiljer sig från vad som gäller vid säkerhetskontroll i domstol (8 § lagen om säkerhetskontroll i domstol).

Seko, Service- och kommunikationsfacket efterfrågar ytterligare vägledning när det gäller hur föremål ska förvaras och undrar t.ex. om det är frivården eller den enskilde som ska låsa in föremålet. Regeringen kon-

staterar att detta, liksom frågan om Kriminalvården bör dokumentera att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits som *Riksdagens ombudsmän* lyfter, är en praktisk fråga som med fördel kan överlämnas till Kriminalvården.

4.12 Överklagande

Regeringens förslag: Beslut enligt den förlagda lagen ska inte få överklagas.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Beslut enligt annan lagstiftning om säkerhetskontroll får inte överklagas. Överklagandeförbudet i lagen om säkerhetskontroll i domstol har motiverats utifrån vikten av att frågan om säkerhetskontroll behandlas med största skyndsamhet (se bl.a. prop. 2000/01:32 s. 60). Enligt regeringen finns det inte anledning att göra någon annan bedömning när det gäller beslut om säkerhetskontroll i frivården. Beslut som rör säkerhetskontroll i frivården bör därför inte kunna överklagas.

4.13 Förordnande av ordningsvakter

Regeringens förslag: Följdändringar görs i lagen om ordningsvakter så att ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra i sådan säkerhetskontroll på frivårdskontor som föreslås genom den nya lagen.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Lagrådsremissens förslag innebär att bl.a. ordningsvakter ska kunna utföra säkerhetskontroll på frivårdskontor. Av lagen (1980:578) om ordningsvakter framgår att ordningsvakter får förordnas för att medverka till att upprätthålla allmän ordning (1 §). I lagen anges också bl.a. i vilka sammanhang ordningsvakter får förordnas, kvalifikationskrav och deras allmänna åligganden (2–8 §§). Lagen bör kompletteras med en bestämmelse som anger att ordningsvakter även får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll på frivårdskontor. Motsvarande bestämmelse finns t.ex. avseende säkerhetskontroll i domstol (2 a §).

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Den föreslagna lagen och ändringarna i lagen om ordningsvakter ska träda i kraft den 1 mars 2021.

Regeringens bedömning: Det finns inget behov av övergångsbestämmelser.

Förslaget och bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna har inte några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Den föreslagna lagen och följdändringarna i lagen om ordningsvakter bör träda i kraft så snart som möjligt. Det bedöms kunna ske den 1 mars 2021. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

6 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen i sig medför inte några kostnader eftersom möjligheten till säkerhetskontroll på frivårdskontor inte behöver utnyttjas. Att säkerhetskontroller genomförs kan väntas leda till vissa mindre kostnadsökningar för Kriminalvården och Polismyndigheten. Dessa kostnadsökningar bedöms kunna rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna: Enligt *Kriminalvården* kommer möjligheten till säkerhetskontroll på frivårdskontor att behöva utnyttjas i vart fall i viss omfattning och för vissa frivårdskontor. Dock finns det enligt myndigheten sannolikt ett behov av att utrusta samtliga frivårdskontor med den tekniska utrustning som är nödvändig för att utföra säkerhetskontroll. Därtill kommer kostnader för att anpassa lokalerna och för den personal som ska utföra kontrollen och det kan finnas anledning för Kriminalvården att återkomma i denna fråga i samband med kommande budgetdialog. *Övervakningsnämnden i Visby* påpekar att förslagen kan kräva ombyggnader eller anpassning av lokaler, inköp av utrustning, utbildning av personal m.m. samt framtagande av nya rutinbeskrivningar och liknande. Enligt nämnden kräver det tillskott av resurser. *Seko, Service- och kommunikationsfacket* lämnar liknande synpunkter och nämner därutöver de kostnader som följer om ordningsvakter ska bemanna säkerhetskontroller. Enligt *Övervakningsnämnden i Örebro* gör bedömningen att behov av en fast säkerhetskontroll med stor sannolikhet kommer att föreligga även utanför storstadsregionerna. Av det skälet och då lokalerna i många fall kommer att behöva anpassas till en sådan kontroll är det angeläget att resurser tillförs för att möjliggöra att säkerhetskontroller kan genomföras i erforderlig omfattning.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen innebär att det införs lagstiftning som möjliggör säkerhetskontroll på frivårdskontor. Förslagen medför kostnader endast i den mån möjligheten till säkerhetskontroll utnyttjas. Regeringen menar att Kriminalvårdens nyttjande av denna möjlighet ska ske inom ramen för Kriminalvårdens befintliga anslag.

Behovet av att genomföra säkerhetskontroll bedöms variera mellan frivårdskontoren. Det finns frivårdskontor, framför allt i storstadsregionerna, där fast säkerhetskontroll kan komma att införas. På andra frivårdskontor kommer däremot säkerhetskontroll under nuvarande förhållanden sannolikt inte att genomföras annat än vid enstaka tillfällen. De varierande förutsättningarna innebär också att behovet vad gäller teknisk utrustning och personal kan förväntas skilja sig åt mellan frivårdskontoren, även om det som *Kriminalvården* för fram initialt kan finnas behov av att köpa in viss utrustning. Någon exakt beräkning av kostnadsökningen för Kriminalvården har inte gått att göra. De kostnadsökningar som förslagen kan väntas leda till bedöms dock kunna rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Förslagen kan också komma att leda till viss marginell kostnadsökning för Polismyndigheten. Även denna kostnadsökning kan rymmas inom ramen för befintliga anslag.

7 Författningskommentar

7.1 Förslaget till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor

Förutsättningar för säkerhetskontroll

1 § Säkerhetskontroll får genomföras på frivårdskontor om en det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

I paragrafen anges förutsättningarna för säkerhetskontroll i frivården. Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

Säkerhetskontroll får genomföras på frivårdskontor. Med frivårdskontor avses i lagen de lokaler som disponeras av de lokala enheter inom Kriminalvården som bedriver kriminalvård i frihet. Att möjligheten till säkerhetskontroll avser lokalerna och inte är knuten till frivårdens verksamhet innebär att även annan verksamhet på ett frivårdskontor, t.ex. sammanträden i en övervakningsnämnd, kan omfattas av ett beslut om säkerhetskontroll som gäller för det kontoret.

En säkerhetskontroll får genomföras om den behövs för att begränsa risken för att det på frivårdskontoret ska begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Formuleringen tar sikte på allvarligare brott enligt t.ex. 3, 4 och 13 kap. brottsbalken.

En risk måste kunna konstateras. Det är dock inte nödvändigt att risken når upp till en viss nivå eller att det finns en mer konkret hotbild. Det krävs vidare att säkerhetskontrollen behövs för att begränsa den aktuella risken.

Förutsättningarna för säkerhetskontroll kan vara uppfyllda när en klient som Kriminalvården bedömer kan vara våldsamt är kallad till ett frivårdskontor. Även risker av mer generell karaktär kan beaktas, t.ex. att det finns anledning att misstänka att klienter eller besökare tar med sig knivar eller andra farliga föremål in på ett frivårdskontor. Det kan också handla om att personer med koppling till kriminella nätverk besöker ett frivårdskontor med viss frekvens. Har det tidigare genomförts en säkerhetskontroll kan resultatet av denna också tala för att det finns ett behov.

I kravet på att säkerhetskontrollen ska behövas ligger att det ska göras en proportionalitetsbedömning innan ett beslut om säkerhetskontroll fattas. Frivården ska överväga om andra, mindre ingripande åtgärder är tillräckliga för att uppnå syftet med kontrollen. Det kan t.ex. handla om att frivården skaffar sig god kännedom om sina klienter och på så vis kan undvika våldsamma situationer. Det kan också handla om att frivården använder sig av sitt bokningssystem för att boka möten på ett sätt som gör att medlemmar i rivaliserande nätverk inte riskerar att mötas i frivårdens lokaler.

Om behovet av säkerhetskontroll upphör finns det inte längre förutsättningar att genomföra kontrollen.

Beslut om säkerhetskontroll

2 § En säkerhetskontroll beslutas av den person som Kriminalvården har utsett eller någon som han eller hon har delegerat beslutanderätten till. Den person som Kriminalvården utser ska vara chef med ansvar för frivårdskontoret.

Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. I beslutet ska det anges vilka lokaler kontrollen ska omfatta.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som beslutar om säkerhetskontroll, när samråd ska ske med Polismyndigheten och vad ett beslut om säkerhetskontroll ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 4.6.

Av *första stycket* framgår att beslut om säkerhetskontroll i första hand fattas av den chef med ansvar för frivårdskontoret som Kriminalvården utsett. Det kan vara den närmaste chefen för frivårdskontoret eller en högre chef som har frivårdskontoret inom sitt ansvarsområde. Enligt Kriminalvårdens nuvarande arbetsordning är det kriminalvårdschefen som är den närmast ansvariga chefen för ett frivårdskontor.

Vidare framgår att säkerhetskontrollen kan beslutas av någon annan som den beslutande chefen har delegerat beslutanderätten till. Det kan t.ex. röra sig om en kriminalvårds- eller frivårdsinspektör som finns på plats i den dagliga verksamheten. Även om det inte framgår uttryckligen kan beslutet givetvis också fattas av den som får besluta i den beslutande chefens ställe enligt vad som gäller enligt generella regler eller beslut om ställföreträdarskap inom Kriminalvården.

I *andra stycket* anges att ett beslut om säkerhetskontroll ska föregås av samråd med Polismyndigheten. Vid ett samråd kan bl.a. hotbild, alternativa åtgärder och mer praktiska detaljer kring kontrollen diskuteras. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövt, t.ex. när en pågående säkerhetskontroll ska förlängas och förutsättningarna i stort sett är

oförändrade eller när ett beslut om kontroll ska ändras på ett sätt som inte påverkar Polismyndighetens insats.

Av *tredje stycket* framgår att ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. En säkerhetskontroll får inte pågå under längre tid än vad som behövs för att begränsa de risker som anges i 1 §. Om det är tillräckligt att låta säkerhetskontrollen avse ett visst möte ska det i beslutet anges vilket möte som avses. Ingenting hindrar att ett och samma beslut omfattar säkerhetskontroll vid flera möten, t.ex. en serie inplanerade träffar med en viss klient. I de fall ett beslut gäller för viss tid ska det omprövas löpande under den tiden. Om frivården gör bedömningen att säkerhetskontroll inte längre behövs, ska kontrollen genast upphöra. Uppstår behovet igen får ett nytt beslut fattas då. Ett beslut om säkerhetskontroll som har löpt ut kan följas av ett nytt beslut, givet att förutsättningarna att besluta om säkerhetskontroll alltså är uppfyllda.

I ett beslut om säkerhetskontroll ska det anges vilka lokaler kontrollen ska omfatta. Som följer av 1 § får beslutet inte avse andra lokaler än frivårdskontoret. Kontrollen behöver dock inte avse ett helt frivårdskontor utan kan begränsas till en del av ett sådant kontor, t.ex. vissa mötesrum med angränsande utrymmen eller ett visst våningsplan. Omfattningen av kontrollen bör anges så precist som möjligt och kontrollen bör inte avse mer än vad som är motiverat med hänsyn till säkerhetsriskerna och lokalernas utformning.

Bestämmelsen reglerar inte var säkerhetskontrollen rent faktiskt ska utföras. Även om det ofta är naturligt att den äger rum i frivårdskontorets entré, kan det finnas anledning att förlägga den till någon annan del av kontoret, i synnerhet om den är begränsad till ett visst möte eller en viss del av lokalerna. En säkerhetskontroll för viss tid, som är avsedd att vara av allmän natur, får inte utföras på ett sätt som gör att den i praktiken enbart kommer att omfatta personer som infinner sig för ett visst möte, t.ex. genom att kontrollen sker direkt utanför ett visst mötesrum.

Vem som omfattas av säkerhetskontrollen

3 § En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats till ett möte i de lokaler som kontrollen omfattar och övriga besökare till lokalerna.

Kontrollen omfattar inte

1. Kriminalvårdens anställda,
2. personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret eller övervakare och andra med uppdrag som utförs där,
3. polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinner sig på frivårdskontoret, eller
4. personer som är omhändertagna.

I paragrafen anges vilka som omfattas av en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 4.7.

I *första stycket* anges att en säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats till ett möte i de lokaler som kontrollen omfattar och övriga besökare till lokalerna. De övriga personer som besöker frivårdskontoren är i första hand klienter som kommer till frivården utan att ha kallats till ett möte och personer som följer med klienter, t.ex. föräldrar, gode män och andra stödpersoner. Men även andra som besöker frivården eller en över-

vakningsnämnd som använder frivårdskontoret omfattas av säkerhetskontrollen.

Enligt *andra stycket* omfattas vissa kategorier av personer av ett generellt undantag från säkerhetskontroll.

Undantag gäller enligt första punkten för personer som är anställda inom Kriminalvården, inom frivården men också i övrigt inom myndigheten.

Enligt andra punkten undantas personer som har uppdrag inom frivården eller tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret. I paragrafen nämns särskilt övervakare eftersom lekmannaövervakare ofta har ärenden till frivårdskontoret. Andra som utför uppdrag på frivårdskontor är t.ex. förtroendemän enligt 4 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. och tolkar. Frivården svarar för administrativt stöd åt övervakningsnämnderna, som i vissa fall också har sina sammanträden i frivårdens lokaler. Med personer som tjänstgör i övervakningsnämnd avses ordförande, vice ordförande och sekreterare men också de förtroendevalda ledamöter och ersättare som ingår i nämnden.

Vidare undantas enligt tredje punkten polismän, ordningsvakter och advokater som i tjänsten finner sig på frivårdskontoret.

Även personer som är omhändertagna undantas från säkerhetskontroll, vilket framgår av fjärde punkten. Med omhändertagna avses alla som är omhändertagna genom en myndighets beslut. Det gäller t.ex. personer som är omhändertagna efter beslut av övervakningsnämnd. De som transporterar omhändertagna omfattas ofta av undantagen i punkt 1 och 3. I annat fall kan de vid behov undantas med stöd av 4 § 1.

4 § Om det finns särskilda skäl, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontrollen

1. undanta andra personer än de som är undantagna enligt 3 § andra stycket från kontrollen, eller

2. besluta att personer som annars skulle vara undantagna enligt 3 § andra stycket ska omfattas av kontrollen.

I paragrafen anges när den personkrets som omfattas av en säkerhetskontroll kan inskränkas respektive utökas och vem som fattar beslut i en sådan fråga. Övervägandena finns i avsnitt 4.7.

Det är den beslutande chefen eller någon annan som han eller hon har delegerat beslutanderätten till som får besluta om säkerhetskontroll (2 §). Samma personer får enligt denna paragraf, om det finns särskilda skäl, också utvidga eller inskränka den krets av personer som är undantagna från säkerhetskontroll enligt 3 § andra stycket. Exempel på situationer där det kan finnas skäl att undanta personer från säkerhetskontroll är om det inte finns behov av kontrollen, något som kan vara fallet när besökaren är anställd vid en myndighet. Av säkerhetsskäl kan det också finnas behov av att låta fler personer omfattas av säkerhetskontroll.

Beslut enligt denna paragraf kan fattas i samband med att säkerhetskontrollen beslutas eller senare. De avsteg som görs med stöd av paragrafen kan avse ett visst tillfälle eller gälla under hela den tid kontrollen pågår. De kan gälla en specifik person eller en grupp eller kategori av personer.

Identitetskontroll

5 § En identitetskontroll får bara göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

I paragrafen anges förutsättningarna för att göra identitetskontroll i samband med säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 4.7.

En identitetskontroll får inte genomföras rutinmässigt, utan bara för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon är undantagen från säkerhetskontroll verkligen är det. Detta gäller både för generellt undantagna personer enligt 3 § andra stycket och för personer som undantagits särskilt enligt 4 § och 9 § andra stycket.

Regleringen tar endast sikte på möjligheten att kontrollera personers identitet i samband med själva säkerhetskontrollen. Den hindrar inte att frivården undersöker om den som har passerat in i lokalerna efter säkerhetskontrollen har ett ärende dit eller att frivården eller övervakningsnämnden kontrollerar identiteten på den som har inställt sig till ett möte.

Vem som utför kontrollen

6 § En säkerhetskontroll får utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften.

En säkerhetskontroll får också utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. Säkerhetskontrollen ska i sådana fall utföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

I paragrafen anges vem som får utföra en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 4.8.

Av paragrafens *första stycke* framgår att säkerhetskontrollen som utgångspunkt ska utföras av en av Kriminalvårdens anställda som har förordnats för uppgiften. Vilken utbildning och erfarenhet som ska krävas för ett sådant förordnande är upp till Kriminalvården att avgöra.

Enligt *andra stycket* får kontrollen också utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. Att ordningsvakten står under ledning av en polisman innebär inte att polismannen måste vara närvarande på frivårdskontoret. Vidare framgår att kontrollen, i de fall den utförs av en ordningsvakt eller en polisman, utförs efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Vid bedömningen om en polisman bör utföra kontrollen kan det t.ex. ha betydelse om det är fråga om en kontroll som har föranletts av en konkret hotbild eller om det rör sig om en fast, mer rutinartad kontroll. Det kan också vägas in vilka möjligheter Polismyndigheten har att snabbt rycka ut om det behövs. Ju större risken är för allvarlig brottslighet desto viktigare är det att en polisman närvarar på plats.

Hur kontrollen går till

7 § En säkerhetskontroll ska inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 §.

För detta ändamål får kroppsvisitation utföras. Väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som kontrollen omfattar får undersökas.

I paragrafen anges inriktningen för en säkerhetskontroll och att kroppsvisitation och undersökning av föremål får utföras. Övervägandena finns i avsnitt 4.9.

Säkerhetskontroll får enligt 1 § genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det på frivårdskontor begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. En säkerhetskontroll ska därför, enligt *första stycket*, inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid sådan brottslighet. Med andra föremål avses t.ex. knivar, tillhyggen och gatstenar men också sprängmedel, tändmedel och andra farliga vätskor.

Av *andra stycket* framgår att kroppsvisitation får utföras och att väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som kontrollen omfattar får undersökas. Med begreppet kroppsvisitation avses detsamma som i 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken, dvs. en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Åtgärden bör inte göras mer ingripande än vad ändamålet med den kräver. Som framgår av 8 § ska kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål som huvudregel genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning. Åtgärden får inte heller ske i något annat syfte än som anges i paragrafen. Den som genomsöker en väska har alltså inte någon rätt att ta del av handlingar, akter eller liknande som den kontrollerade personen har med sig. Åtgärder som är att betrakta som kroppsbesiktning, t.ex. undersökning av hår och kroppshåligheter, är inte tillåtna.

Även väskor och andra föremål som påträffas i de lokaler som omfattas av säkerhetskontrollen men som inte kan kopplas till någon person får undersökas.

8 § Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt.

Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt i vittnes närvaro.

Om kroppsvisitation eller undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras på annat sätt än med en metalldetektor eller en annan liknande anordning, ska den uppgiften utföras av en polisman eller en anställd inom Kriminalvården eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter. Sådan kroppsvisitation får bara utföras eller bevitnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig.

I paragrafen regleras hur kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras. Övervägandena finns i avsnitt 4.9.

Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska enligt *första stycket* som huvudregel utföras med hjälp av en metalldetektor eller en annan liknande anordning. Med metalldetektorer avses s.k. larm- eller säkerhetsbågar och handhållna metalldetektorer. Annan liknande anordning avser t.ex. röntgenutrustning för undersökning av väskor, paket och andra föremål. Säkerhetskontroll på annat sätt, dvs. manuell kontroll, får endast ske om det finns särskilda skäl för det. Möjligheten till manuell kontroll kan utnyttjas bl.a. i situationer där den tekniska utrust-

ningen ger en indikation som motiverar att ett föremål undersöks mer noggrant. Också situationer där den tekniska utrustningen inte fungerar kan innebära att det finns särskilda skäl för en manuell kontroll. Även andra praktiska hinder kan beaktas, t.ex. svårigheter att med kort varsel eller för enstaka tillfällen skaffa fram utrustning.

Kroppsvsitation som är av mera väsentlig omfattning ska enligt *andra stycket* ske i ett avskilt utrymme. Med avskilt utrymme avses ett rum eller ett annat utrymme som har skilts av genom draperi, skärmvägg eller liknande avdelare som gör att det inte är möjligt att se in. Som framgår av stycket ska sådan kroppsvsitation ske i vittnes närvaro om det är möjligt.

Av *tredje stycket* framgår att det endast är polismän, anställda inom Kriminalvården och sådana ordningsvakter som har godkänts av Polismyndigheten för uppgiften som får utföra manuell kroppsvsitation och manuell undersökning av väskor och andra föremål. En manuell kroppsvsitation får som huvudregel bara utföras eller bevitnas av en person som är av samma kön som den som visiteras. En undersökning av föremål som någon har med sig kan dock utföras eller bevitnas även av en person som inte har samma kön som den som visiteras.

Vägran att genomgå kontroll

9 § Den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av *andra stycket*, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska undantas från kontrollen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå kontrollen.

Paragrafen reglerar hur en persons vägran att genomgå en säkerhetskontroll ska hanteras. Övervägandena finns i avsnitt 4.10.

Huvudregeln är enligt *första stycket* att den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll inte ska ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar och får avvisas eller avlägsnas från lokalerna. Avvisning och avlägsnande har samma innebörd som i 10 § polislagen (1984:387). Som framgår av 10 § andra stycket och 29 § första stycket polislagen får våld mot person användas i samband med avvisning eller avlägsnande endast om den som verkställer åtgärden möts av motstånd.

Om en person som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en säkerhetskontroll krävs enligt *andra stycket* ett ställningstagande från den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Att någon vägrar ska omedelbart anmälas till den personen. I praktiken kan detta ske genom att den som bemannar säkerhetskontrollen vänder sig till en receptionist, en frivårdsinspektör eller någon annan anställd som har möjlighet att sätta sig i kontakt med beslutsfattaren. Han eller hon kan då besluta att särskilt undanta personen från kontroll. Vid bedömningen av om ett undantag ska göras är det möjligt att beakta bl.a. orsaken till att den kallade personen vägrar att genomgå kontroll, risken för att personen för

med sig ett farligt föremål in i lokalerna och vikten av att han eller hon närvarar. Regleringen gäller också när den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll är kallad till ett möte i övervakningsnämnden. Som framgår av paragrafen ska den som beslutar då samråda med nämndens ordförande innan ett beslut fattas, om det kan ske. Med nämndens ordförande avses i det här sammanhanget den som ska tjänstgöra som ordförande vid det aktuella mötet i övervakningsnämnden.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, gäller enligt *tredje stycket* att den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll får besluta att den kallade ska genomgå kontrollen, trots att han eller hon vägrar göra detta. Det är under vissa förutsättningar tillåtet att använda våld för att verkställa ett sådant beslut (10 § första stycket 4 och andra stycket samt 29 § första stycket polislagen).

Hantering när föremål hittas

10 § Om det vid en säkerhetskontroll påträffas något sådant föremål som avses i 7 § första stycket och det inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler. Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas, får föremålet omhändertas.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning enligt första stycket, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska få tillträde utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att föremålet trots hans eller hennes vägran ska omhändertas för förvaring.

I paragrafen regleras hur hanteringen ska gå till när ett farligt föremål påträffas vid en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 4.11.

Regleringen i paragrafen gäller sådana föremål som avses i 7 § första stycket. Det handlar alltså om vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Som framgår av *första stycket* gäller regleringen om föremålet inte tas i beslag enligt reglerna i rättegångsbalken. Rättegångsbalkens regler kan bli aktuella att tillämpa när det finns anledning att misstänka innehavaren för brott. Enligt 27 kap. 4 § samma balk får bl.a. den som med laga rätt griper en misstänkt (även med stöd av bestämmelsen om envarsgripande i 24 kap. 7 § rättegångsbalken) eller verkställer en husrannsakan eller kroppsvisitation ta föremål som påträffas i beslag. De föremål som får tas i beslag är bl.a. sådana som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara förverkade på grund av brott (27 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken).

När det inte finns skäl att ta ett föremål i beslag enligt rättegångsbalkens regler ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån

sig för förvaring. En person som vägrar att lämna ifrån sig ett föremål för förvaring ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får i sista hand avvisas eller avlägsnas. Regleringen är densamma som för den om inte följer en uppmaning att genomgå en säkerhetskontroll och innebörden av detta utvecklas i kommentaren till 9 §.

Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas så får föremålet omhändertas. Det kan t.ex. handla om föremål som någon har lämnat i den lokal som säkerhetskontrollen omfattar.

I *andra stycket* regleras vad som ska hända om den som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring. Regleringen är densamma som den i 9 § andra stycket.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten ifall den kallade uteblir, får enligt *tredje stycket* den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att föremålet ska omhändertas för förvaring trots den kallade personens vägran.

Förvaring av föremål

11 § Ett föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska förvaras säkert. På begäran ska ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits utfärdas. Föremålet ska på begäran lämnas tillbaka till den som hade det med sig när han eller hon lämnar de lokaler som kontrollen omfattar.

Paragrafen reglerar hanteringen av föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits vid en säkerhetskontroll. Övervägandena finns i avsnitt 4.11.

Regleringen i paragrafen avser föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits enligt 10 §. Dessa föremål ska förvaras säkert så att det inte finns risk att de förstörs eller försvinner. Det är därför lämpligt att föremålen förvaras i ett låst eller bevakat utrymme i anslutning till säkerhetskontrollen.

Den som har lämnat ifrån sig ett föremål har rätt att få ett bevis utfärdat om att föremålet förvaras. Motsvarande rätt gäller när ett föremål har omhändertagits. Beviset bör innehålla datum, en hänvisning till denna lag och en beskrivning av föremålet. För att säkerställa att föremålet återlämnas till rätt person kan t.ex. nummerbrickor användas. Rätten för den som hade med sig föremålet att på begäran få det tillbaka när han eller hon lämnar lokalen framgår uttryckligen av paragrafen.

Förbud att överklaga

12 § Beslut enligt denna lag får inte överklagas.

I paragrafen regleras att beslut enligt lagen inte får överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 4.12.

Bestämmelsen gäller för beslut om att genomföra säkerhetskontroll men även för andra beslut enligt lagen, t.ex. beslut om att personer som annars skulle vara undantagna från säkerhetskontroll ska omfattas av den.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter

2 c § Ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen (2021:000) om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

Paragrafen är ny och anger att ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen (2021:000) om säkerhetskontroll på frivårdskontor. Övervägandena finns i avsnitt 4.13.

3 § Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 c §§.

I paragrafen regleras förutsättningarna för att ordningsvakter ska få förordnas för något annat ändamål än de som anges i 2–2 c §§. Övervägandena finns i avsnitt 4.13.

Paragrafen ändras som en följd av att det införs en ny paragraf, 2 c §, om att ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

Sammanfattning av utkast till lagrådsremiss Ökad ordning och säkerhet i frivården

Vid frivårdskontoren bedrivs kriminalvård ute i samhället. En hög nivå av ordning och säkerhet på frivårdskontor är viktig för att besökare ska vara säkra och trygga och för att säkerställa en bra arbetsmiljö för dem som arbetar där.

I utkastet föreslås en ny lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor. Säkerhetskontroll ska få genomföras om det behövs för att begränsa risken för att det begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Syftet med en säkerhetskontroll är att upptäcka vapen och andra farliga föremål.

Kontrollen ska i första hand utföras av Kriminalvårdens egen personal men den ska även kunna utföras av polismän och ordningsvakter. Den ska få bestå av kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål, i första hand med en metalldetektor eller en annan liknande anordning. Lagen reglerar också bl.a. vad som händer när farliga föremål upptäcks.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 mars 2021.

Förslag till lag om säkerhetskontroll på frivårdskontor

Härigenom föreskrivs följande.

Förutsättningar för säkerhetskontroll

1 § Säkerhetskontroll får genomföras på frivårdskontor om det behövs för att begränsa risken för att det där begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Beslut om säkerhetskontroll

2 § En säkerhetskontroll beslutas av ansvarig kriminalvårdschef eller någon som han eller hon har delegerat beslutanderätten till.

Innan en säkerhetskontroll beslutas ska samråd ske med Polismyndigheten. Samråd behöver dock inte ske om det är uppenbart obehövligt.

Ett beslut om säkerhetskontroll ska avse en viss tid, dock längst sex månader, eller ett visst möte. I beslutet ska det anges vilka lokaler kontrollen ska omfatta.

Vem som omfattas av säkerhetskontrollen

3 § En säkerhetskontroll omfattar dem som har kallats till ett möte på frivårdskontoret och övriga besökare.

Kontrollen omfattar inte

1. Kriminalvårdens anställda,
2. personer som tjänstgör i en övervakningsnämnd som sammanträder på frivårdskontoret eller övervakare och andra med uppdrag som utförs där,
3. polismän, ordningsvakter eller advokater som i tjänsten infinder sig på frivårdskontoret, eller
4. personer som är omhändertagna.

4 § Om det finns särskilda skäl, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontrollen

1. undanta andra personer än de som är undantagna enligt 3 § andra stycket från kontrollen, eller
2. besluta att personer som annars skulle vara undantagna enligt 3 § andra stycket ska omfattas av kontrollen.

Identitetskontroll

5 § En identitetskontroll får bara göras för att ta reda på om en person som uppger att han eller hon inte omfattas av säkerhetskontroll ska undantas från kontrollen.

Vem som utför kontrollen

6 § En säkerhetskontroll får utföras av en anställd inom Kriminalvården som har förordnats för uppgiften.

En säkerhetskontroll får också utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som står under ledning av en polisman. Säkerhetskontrollen ska i ett sådant fall utföras efter närmare anvisningar av Polismyndigheten.

Hur kontrollen går till

7 § En säkerhetskontroll ska inriktas på att upptäcka vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 §.

För detta ändamål får kroppsvisitation utföras och väskor och andra föremål som påträffas undersökas.

8 § Kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras med en metalldetektor eller en annan liknande anordning eller, om det finns särskilda skäl, på annat sätt.

Om kroppsvisitation eller undersökning av väskor och andra föremål ska genomföras på annat sätt än med metalldetektor eller annan liknande anordning, ska den uppgiften utföras av en polisman eller en anställd inom Kriminalvården eller av en ordningsvakt som Polismyndigheten har godkänt för sådana uppgifter. Sådant kroppsvisitation får bara utföras eller bevitnas av en person som är av samma kön som den som visiteras, om undersökningen avser annat än föremål som den visiterade har med sig.

Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning ska utföras i ett avskilt utrymme och om möjligt i vittnes närvaro.

Vägran att genomgå kontroll

9 § Den som vägrar att genomgå en säkerhetskontroll ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller avlägsnas från dessa lokaler.

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret vägrar att genomgå en säkerhetskontroll, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska undantas från kontrollen. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att den kallade trots sin vägran ska genomgå kontrollen.

Hantering när föremål hittas

10 § Om det vid en säkerhetskontroll påträffas något sådant föremål som avses i 7 § första stycket och det inte tas i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, ska den som föremålet påträffas hos uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Den som inte följer en uppmaning att lämna ett föremål för förvaring ska inte ges tillträde till de lokaler som kontrollen omfattar, om inte annat följer av andra stycket, och får avvisas eller

avlägsnas från dessa lokaler. Om det inte finns någon känd innehavare till ett föremål som påträffas, får föremålet omhändertas. Bilaga 2

Om någon som är kallad till ett möte på frivårdskontoret inte följer en uppmaning enligt första stycket, ska detta omedelbart anmälas till den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll. Han eller hon ska då avgöra om den kallade ska få tillträde utan att lämna ifrån sig föremålet. Gäller kallelsen ett möte i övervakningsnämnden ska han eller hon samråda med nämndens ordförande, om det kan ske.

Om det är möjligt att begära handräckning av Polismyndigheten om den kallade uteblir, får den som enligt 2 § första stycket beslutar om säkerhetskontroll besluta att föremålet trots hans eller hennes vägran ska omhändertas för förvaring.

Förvaring av föremål

11 § Ett föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits ska förvaras säkert. På begäran ska ett bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits utfärdas. Föremålet ska på begäran lämnas tillbaka till den som hade det med sig när han eller hon lämnar de lokaler som kontrollen omfattar.

Förbud att överklaga

12 § Beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

Förslag till lag om ändring i lagen (1980:578) om ordningsvakter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1980:578) om ordningsvakter
dels att 3 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 2 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 c §

Ordningsvakter får förordnas att tjänstgöra vid säkerhetskontroll enligt lagen (2021:000) om säkerhetskontroll på frivårdskontor.

3 §¹

Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 b §§.

Om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, får ordningsvakter förordnas även i annat fall än som avses i 2–2 c §§.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

Efter remiss har yttrande över utkastet till lagrådsremiss lämnats av Arbetsgivarverket, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Datainspektionen, Domstolsverket, Ekobrottsmyndigheten, Justitiekanslern, Kriminalvården, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän, Rättstolkarna, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Säkerhetspolisen, Åklagarmyndigheten, Örebro universitet, Övervakningsnämnden i Stockholm (Centrums första), Övervakningsnämnden i Visby och Övervakningsnämnden i Örebro.

Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (Saco) och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har avstått från att yttra sig.

Ett yttrande har också inkommit från Seko, Service- och kommunikationsfacket.

Bevakningsbranschens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd (BYA), Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället, Svenskt Näringsliv, Sveriges förenade ordningsvakter, SäkerhetsBranschen och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) har beretts tillfälle att yttra sig men inte inkommit med något yttrande.